

AKADEMIA BESSARIONA (Accademia Bessarionea) — ośrodek intelektualny skupiający humanistów rzymskich, utworzony przez Bessariona.

Nie była to akademia w ścisłym znaczeniu, lecz raczej salon pracy twórczej w domu Bessariona, gdzie gromadzili się entuzjaści nauki i sztuki o najrozmaitszych osobowościach, umysłowościach i przekonaniach, łacinnicy i Grecy, sceptycy i wierzący, teologowie i humaniści, laicy i duchowni — dokonując wymiany myśli i poglądów (PG 161, XCVII–XCVIII).

Początki AB sięgają pierwszego pobytu Bessariona w Rzymie (1443–1450), największy rozkwit przypada na czas pontyfikatu papieża Mikołaja V, a ożywienie działalności i bardziej zinstytucjonalizowany charakter zaznacza się w ostatnich latach życia Bessariona (zm. 1472). Najwcześniej zgromadziły się wokół Bessariona następujące osoby: Teodor Gaza, Jerzy z Trapezuntu, Poggio Bracciolini i Lorenzo Valla; do tego grona dołączają zarówno gr., jak i łac. humaniści: Demetrios Chalcondylas, Jan Lascaris, Michał Apostolios, Flavio Biondo, Andronikos Kallistos, Giacomo Ammanati, Bartłomiej Argyropulos, Jan Argyropulos, Bartłomiej Platina, Domizio Calderini, Jan Gatti, Valerius de Viterbo, Nicolas Secundinus, Mikołaj Perotti, Gasparro Zacchi, Jakub Parleone (trzej ostatni byli sekretarzami Bessariona), Jakub Sceva (Grek z Cypru i rektor Uniwersytetu Padewskiego z 1434) i Campanus (Włosi zawdzięczają mu pierwszą drukarnię). Nie wszystkie z wymienionych osób stale uczestniczyły w dyskusjach i spotkaniach AB, większość z nich pozostawała w ścisłym kontakcie — osobistym bądź korespondencyjnym, na bieżąco śledząc naukowe badania prowadzone w AB. Wiadomo, że w tzw. drugim okresie rzymskim AB uczestnicy zbierali się nawet codziennie i spotkania te miały ustalony program; przewodniczył im sam Bessarion lub ktoś znaczący z jego grona, np. Teodor Gaza — princeps Bessarionae Accademiae. W Akademii pogłębiał swoją wiedzę m.in.: gr. astronom Jan Müller, gdy kontynuował dzieło swego mistrza Jerzego Peurbacha *Epitomae in Claudii Ptolemaei magnam compositionem*; Gulielmo Gram (pełnomocnik ówczesnego króla Anglii) oraz Francesco di Savona de La Rovère (późniejszy papież Sykstus IV).

Wymienione nazwiska osób związanych z AB świadczą o ogromnym zróżnicowaniu zainteresowań i poglądów tego grona. Ludzie ci, złączeni wspólną ideą ratowania literatury starożytnej i przekazywania jej dziedzictwa, reprezentowali różne stanowiska filozoficzne i światopoglądowe, m.in. poglądy platońskie, arystotelesowskie i epikurejskie, szkotystyczne i tomistyczne; scholastyczny styl filozofowania ścierał się z nowym — humanistycznym; obok zagadnień humanistycznych rozważano problemy z zakresu bibliistyki (zwł. sposób przekładu i interpretacji Pisma Świętego) i teologii, astronomii i matematyki; konkurowały ze sobą dwa różne sposoby dokonywania przekładów tekstów literackich i filozoficznych. W tych warunkach krystalizowała się tendencja do godzenia różnych stanowisk, do poszukiwania jedności w różności poglądów — tendencja, której sprzyjał nie tylko Bessarion, lecz także wiele osób z jego grona.

Konfrontacja myśli łac. z bizantyńską owocowała poszerzoną i pogłębianą wiedzą, znajomością literatury, rzetelnymi przekładami, nową metodą historyczno-filologiczną krytycznego opracowywania kodeksów, gromadzeniem, kopiowaniem, opracowywaniem, identyfikowaniem kodeksów, oraz ich przekładami. Zaslugą tego grona było wypracowanie nowego „modus corrigendi” dawnych rękopisów. Starano się zgromadzić kilka możliwie najstarszych kopii jakiegoś

działa, a potem korygowano odpisy na podstawie możliwie najstarszych manuskryptów. Pierwszą kopię sporządzano tak, by między wierszami pozostawić dużo miejsca na ewentualne poprawki i uzupełnienia. Kopia wędrowała do rąk kardynała i jego korektorów, którzy nanosili poprawki. Powstawał tzw. *codex correctus*, przekazywany do skopiowania na pergaminie, tzw. *correctus pulcherrimus*, który raz jeszcze był weryfikowany przez korektora. Była to metoda krytycznego opracowywania kodeksów wzorowana na tej z Bizancjum, jaką posługiwał się Maksym Planudes w swoim wydaniu pism Plutarcha. Opracowane w ten sposób teksty księgozbioru Bessariona, przekazane przez niego do Wenecji, dały początek jednej z pierwszych w Europie bibliotek publicznych (z której korzystali gr. i łac. uczeni — również prof. uniwersytetu w Padwie). Zbiory tej biblioteki stanowiły podstawę słynnych edycji Alda Manuzia, który w pewnym sensie kontynuował tradycje AB, co przyspieszyło w Europie łac. rozwój humanizmu.

Bibliografia: L. Labowsky, DBI IX 686–696; M. Ciszewski, *Formacja intelektualna kardynała Bessariona i jej ekumeniczno-ireniczne elementy*, *Seminare* 2 (1977), 273–299 (bibliogr.); tenże, *Kardynał Bessariona interpretacja filozofii Platona i Arystotelesa*, Lb 1990.

Marian Ciszewski